

Uvodno razmišljanje (k okrogli mizi)

Upam, da ne bom prekoračil svoje vloge moderatorja današnje delavnice na temo »Teoretska produkcija – institucionalna reprodukcija«, povezane s štiridesetletnico oddelka za sociologijo na Filozofski fakulteti, če v tej zvezi odprem nekaj načelnih vprašanj, ki se jim sociologi oziroma sociologija – pa naj si gre za slovensko ali mednarodno – ne bi smeli izogniti. Seveda mojih uvodnih besed ni treba razumeti kot alternative današnji naslovni temi, temveč kot enega od možnih socioloških pogledov nanjo.

Današnja obletnica, tako kot je to primer s podobnimi dogodki v življenju človeka, je priložnost, da se na svojo poklicno disciplino ozremo z neke dolžne distance, kar pomeni, da si lahko ob takšni priložnosti privoščimo nekaj »intelektualnega razkošja«, ki mu sicer že skoraj povsem rutinizirano ali vsakodnevno ukvarjanje s sociološkimi problemi ni tako pogosto naklonjeno. Ali če lahko to povemo z drugimi besedami, da nam gre v prvi vrsti za to, da bi morali sociologi (sociologija), ki današnji čas in družbo označujejo z »refleksivno modernizacijo«, spoznanja, do katerih so se pri tem dokopali, aplicirati tudi na samo sociologijo. Pred kakšnima dvema in pol desetletji si je to breme naložila »sociologija sociologije«, vendar je bilo to breme, kot vse kaže, zanjo pretežko, saj danes in predvsem med mlajšimi generacijami sociologov o njej praktično ni več slišati. Kar pa, razumljivo, tudi ne pomeni, da se je treba posloviti od profesionalnega in intelektualnega cilja, ki ga je v svojem času dobro prepoznala. V nadaljevanju se bomo iz tega zornega kota posvetili dvema relevantnima sociološkima problemoma, ki v ožjem smislu zadevata sociologijo, v širšem pa tudi produkcijo vednosti in institucionalno reprodukcijo, ki presega take disciplinarne meje. Naj – še preden nadaljujemo – povemo, da kaže slabo vsakršni disciplini, ki podcenjuje nalogo permanentnega spraševanja in redefiniranja svojih mej in stičnih točk z drugimi, v prvi vrsti, čeprav ne samo z njimi, s sorodnimi disciplinami.

Prvi problem, o katerem bomo zapisali nekaj misli, je povezan z besedo interdisciplinarnost, ki jo je, to moramo priznati, dosti lažje napisati, kot pa z njo ustvarjati dobro sociologijo. Vendar je treba tudi takoj povedati, da ostane ta velika in potrebna beseda suha veja, če disciplina, ki se nanjo sklicuje, ne razpolaga s prepričljivo vednostjo o svoji lastni in od drugih disciplin razlikujoči se identiteti. Skratka, brez disciplinarne integritete praktično ni mogoče govoriti o interdisciplinarnosti – pogoj za »interdisciplinarnost« je potemtakem »disciplinarnost«. Verjetno se ne bo težko strinjati s trditvijo, da interdisciplinarnost ne more pomeniti tega, da raziskovanje nekega sociološkega problema enostavno povežemo z ugotovitvami, do katerih so se pri njegovi obravnavi dokopale še dve ali tri druge discipline. Morda je treba na tem mestu spomniti na eno od možnih in dobrih razlag interdisciplinarnosti, ki jo je že pred slabimi tremi desetletji podal Roland Barthes: to je, da se »misterij« prave interdisciplinarnosti skriva v tem, da je treba poiskati nov predmet raziskovanja, ki ni pred tem pripadal nobeni

drugi disciplini. Vendar se ni treba za vsako ceno in dogmatično oklepati Barthesove »formule«, ker so se s porastom družbene kompleksnosti ne le povečale potrebe po stari verziji interdisciplinarnosti oziroma novi verziji kritične interdisciplinarnosti, temveč je njeno uveljavljanje pripeljalo tudi do tako imenovanih »interdisciplin«, ki jih na univerzah običajno prepoznavamo pod imenom »študije«.

Drugi relevanten sociološki problem se navezuje na tisto, s čimer smo zaključili obravnavanje prvega problema: sociologija se danes ne sooča le z izzivom družbene kompleksnosti, temveč je ta, kot prepričljivo argumentirajo nekateri sociologi (med njimi, na primer, Ronald Barnet), prerasla že v superkompleksnost. Seveda je pri tem tudi interdisciplinarnost ena od možnih izbir, ki se ponujajo sociologom. Naslednji problem, s katerim pa se soočajo oziroma soočamo, je neobvladljivo in že skoraj nepregledno število socioloških interpretacij tega kvalitativno novega družbenega pojava. Verjetno bi se kar vsi sociološki klasiki, če bi se pojavili med nami, strinjali v tem, da je današnja družba bistveno bolj kompleksna (superkompleksna), kot pa je bil to primer v njihovem času. Resnici na ljubo je treba povedati, da so nekateri nekaj takega ne le napovedali, temveč že tudi zaznali v svojem času (Max Weber, na primer, čeprav ni edini). Sem je nenazadnje mogoče uvrstiti tudi pojav globalizacije, ki se tudi izmika doslej uporabljenim teoretičnim paradigmam. Kako, na primer, analizirati družbeni pojav, torej globalizacijo, ki je drugo ime za krčenje (kompresijo) prostora in časa (tudi za deterritorizacijo in nastajanje »sveta brez razdalje«) in ki od sociologa zahteva, da poleg okvira »nacionalne države« upošteva tudi »globalnega«? Najmanj, kar lahko v tej zvezi še rečemo, je to, da se ne spreminja le svet, ki se ga naprezajo sociologi razumeti, temveč je to tudi izziv ne le za nova analitična spoznanja oziroma imaginacijo, temveč na specifičen način tudi izziv za ponovno redefiniranje lastne profesionalne identitete.

Naj zaključim z upanjem, da se sociologi v prihodnosti ne bomo izognili razmišljanjem tudi o teh dveh in o podobnih problemih in da bodo že danes uvodni prispevki mojih kolegic in kolegov, ki se udeležujejo tega posveta, bodisi zaostri ali razjasnili katero od omenjenih socioloških dilem. Sedaj pa je že čas, da damo besedo najprej uvodničarkam oziroma uvodničarjem.

Rudi Rizman